

מראי מקומות - בבא קמא ט"ז

השטמ"ק בשם הרא"ש, א"כ מ"ש חיות אלו מכל בהמות, הרי לעולם במידי דאורחיהו הוי שן ורגל, ובמידי דלאו אורחיהו הוי קרן, ומאי קמ"ל מתני'. ועוד ק', מהו קר' הגמ' "ה' מועדין ותו לא, האיכא זאב וארי, וכו'", הרי לדברי תוס', מה בין שור לחיות אלו. ותו "דאשמעינן שהן מועדין להרוג כל בהמות ואפי' גדולות מהם, ולא ככלב דאכל אמרי רברבי", דאי"ז שן אלא קרן, משום דמשונה הוא. אולם ע' ברמב"ם (נוק"מ א', ו') דכ' על ה' מועדין הללו דאם הזיקו בנגיחה או נשיכה ודריסה וכיוצ"ב חייב נזק שלם, ודייק הלחם משנה מזה דס"ל להרמב"ם דלא כתוס', אלא דבכל אופן שחיות אלו הזיקו חייבין (וכן מדייק בהגהות הגר"א כאן).

הזאב... והנחש - כ' תוס' דבמידי דאורחיהו דמשלם נזק שלם, היינו דוקא בחצר הניזק, אבל ברה"ר פטור, דהוי שן ברה"ר. אולם ע' במגיד משנה (נוק"מ א', ו') שכ' דאם עשו מעשה קרן, לית להו חילוק רשויות, וחייבים בין ברשות הניזק ובין ברה"ר, אלא דמועדין מתחלתן הן, ומיד משלמים נזק שלם. וע' בתרומת הכרי (שפ"ט, א') שתמה על המ"מ, דכיון דחייב מיד משום דאורחיהו בכך, א"כ למה חייב אף ברה"ר, למה יתחייבו בה יותר מברגל (ודייק מתוס' דאף בכוונתו להזיק הדין כן, דהא בנחש הוי כוונתו להזיק ומ"מ מבואר מתוס' דדינו כרגל להפטר ברה"ר).

וע' באבן האזל (שם ד"ה והנה) שכ' ליישב שי' הרמב"ם ע"פ היסוד שייסד לעיל שם בדבריו, דהחילוק בין תמות למועדות תלוי באם משונה הזיקו או לא, דהיינו אם עושה דבר משונה, שפיר שייך שיהי' נחשב תם, אבל אם הדבר אורחי' הוא, אז אפי' אם כוונתו להזיק, ואין הנאה להזיקו, הדין הוא שהוא מועד מתחלתו. אבל לענין הפטור ברה"ר אין תלוי בזה, אלא תלוי באם הוי הנאה להזיקו, דאם יש הנאה להזיקו, אז נחשב לשן ופטור ברה"ר, אבל אם כוונתו להזיק, אז אפי' אם אורחי' הוא, מ"מ כלפי

רה"ר נחשב כקרן וחייב [בקיצור, דהדין תמות ומועדות אינו תלוי בהשם קרן, אלא באם משונה או לא, אבל שאר דינים תלויים

(א) שבוק מתני' ותא אבתראי, רישא רבנן וסיפא ר' טרפון - העיר הפני יהושע, הרי לכאוי היינו יכולים לומר דמה דאי' ברישא דבהמה אינה מועדת וכו' מיירי ברה"ר, ומה דאי' דשן מועדת מיירי בחצר הניזק, ולכאוי דוחק זו, דמוקמי' בב' מקומות, וכולה כר' טרפון, עדיף מהדוחק דמוקמי' המשנה כתנאי. וביאר דמדברי המשנה גופא דנקט דשן מועדת לאכול מה שראוי לה, משמע דמה שאינו ראוי לה אינו משלם נ"ש, והיינו ע"כ בחצר הניזק, דכוונת המשנה לומר דבחצר הניזק אינו משלם נ"ש אלא במה שראוי לה, ודלא כר' טרפון.

(ב) ראוי לה אין, שאין ראוי לה לא, ואי ר' טרפון, האמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם - פרש"י, הא ודאי לגבי שן רשות הניזק הוא, דהא במיוחדת לניזק לפירות אוקימתה. ולכאוי עדיין יש להק', בשלמא כבר אוקימתי' דהוי חצר הניזק לענין פירות שראוי לה, אבל לענין כסות וכלים, מהכ"ת דמיירי במיוחדת לניזק. וכ' המהרש"א "ואע"ג דלגבי שוורים כרה"ר דמיא, שהוא רשות לשניהם, מ"מ לגבי אין ראוי לה, דהיינו לכסות וכלים, מיוחדת לניזק לחוד, והוה קרן ברשות הניזק, דומיא דראוי דמיוחדת לניזק לחוד לפירות" [ולכאוי כוונתו לומר, דמסתמא הוי אינו ראוי דומה לראוי, וכשם שאוקימנא בחצר מיוחדת לניזק לענין פירות, מסתמא ה"ה דהוי כחצר הניזק לענין כסות וכלים].

(ג) וזהו שור המועד - פרש"י, האמור בפרשה. והק' התורת חיים, למה צריך ללמדנו דזהו השור המועד האמור בפרשה, ומה בכך. ועוד, מ"ש שהביא המשנה תולדות דקרן ולא של שן ורגל. ועוד, אמאי קתני תולדות אלו דקרן לאחר שהביא הא דשן ורגל. וביאר, דכיון דהביא המשנה הדינים דשן ורגל מועדין מתחלתן, א"כ הי' צריך לפרש דנשיכה לא הוי תולדה דשן, ובעיטה לא הוי תולדה דרגל, ובא המשנה להדגיש דתולדה דקרן הם.

(ד) הזאב... והנחש - כ' תוס' דלאו בכל עניני היזק חשיבי מועדים, אלא כל א' במידי דאורחי', זאב וטרף, ארי ודרס, וכו'. והק'

הרי מבואר בקרא שהוא בשביל גורותיו, וכן בהנך כולו. ולכן פי' דבאמת המקשה הק' מרישא דקרא, דכתי' טורף, וע"ז משני בדי גורותיו, וכן כולוה, אולם מה דמסיק הגמ' "ומעונותיו טריפה", צ"ל דכל זה מדברי המתרץ הם.

(י) לצדדין קתני, שטרפה להניח או דרסה ואכלה משלם נ"ש- כ' תוס' דלכאוי' הי' יכול לאוקמי' בזאה, שדרכו לטרוף, וכ' דזהו משום דחי' סתם קתני, דמשמע בין ארי ובין זאב. והק' התורת חיים, א"כ איך תי' הגמ' דלצדדין קתני, הרי זה אין שייך בזאב, שהרי אין דרכו לדרוס, ואם טרף ואכל יהי' חייב נ"ש אף אם לא טרף להניח, והניח בקר'.

(יא) ומועד משלם נ"ש מן העליי' פרש"י, ואפי' אם אין הנוגח שוה שיעור הנזק, מ"מ משלם המזיק מה שהזיקו. והעיר בחי' ר' נחום (תקצ), למה הוצרך רש"י לפרש נפק"מ דוקא היכא כשאין השור שוה שיעור ח"נ, ולא פי' דנפק"מ דבתם אינו יכול לגבות משאר נכסים כלל, ובמועד יכול לגבות משאר נכסים. ותי' דרש"י אזיל לשיטתו, דס"ל דלר' ישמעאל דיושם השור, הדין הוא דאם נאבד השור, הרי הוא גובה משאר נכסים, וא"כ נמצא דכל הנפק"מ הוא דוקא היכא שאין השור שוה כשיעור החצי נזק.

(יב) אפי' בשעה שעושיין צדקה הכשילם בבנ"א שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר- כ' הנמוקי יוסף בשם הרמ"ה (ו: בדפיו, ד"ה הא) "הא דאינו מקבל שכר היינו דוקא במי שיודע בו [שאינו הגון], אבל אם אינו מכירו, ואפשר שהוא הגון, שכר יש לו, שהרי לשם מצוה מכויין, ועוד, דאלת"ה, אתה נועל דלת בפני כמה מהוגנים במקום שאינם ניכרים". וע"ע בקובץ הערות (בביאורים לאגדות על דרך הפשט, סי' ג') שהק' דהא חישב לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, הרי מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, וא"כ מה מהני מה שהכשילם בבנ"א שאינם מהוגנים (אם לא אמרי' כהנ"י). ולכן ביאר, דודאי בני ענתות, שהרי רשעים גמורים, ודאי לא הי' כוונתם להעניים לשם מצוה, אלא להתפאר. וא"כ, יצא דיהי' להם רק המעשה מצוה גרידא, לא

בשם קרן]. וע"ע בחי' ר' מאיר שמחה (יט:): דהבין להיפוך מהתרוה"כ, אלא דכיון דהוי מעשה קרן, א"כ ודאי צריך להיות חייב אף ברה"ר. אלא דביאר דמה דפטור ברה"ר הוא, היינו משום דמה דחייב על קרן ברה"ר הוא משום דאין על בני רה"ר להזהר משור, דהא דבר בלתי רגיל הוא שהשור יהי' מזיק (ואפי' אם שור זה מועד, הרי אי"ז ידוע להבריות), ולכן חייב ברה"ר. אבל בנחש, דכל המין נחש הוא מין שנושך ומזיק, א"כ גם שם נוגע הסברא הנ"ל, דעל הניזק לשמור את עצמו, וא"כ יהי' פטור ברה"ר [ולכאוי' משמע דהבין שוה הסברא בכלל למה יש פטור של שור' ברה"ר, וסברא אחרת מסברת הרי"ף].

(ג) ר"א אומר אף הנחש- הק' בתוס' תלמיד ר"ת, הא תנן בפירוש במתני' נחש, ומה בא ר"א להוסיף, וכ' דצריך לע' בתוספתא אי גרסי' בברייתא והנחש או לא.

(ד) והני מילי דלא כרע במודים- כ' תוס', מדה כנגד מדה, משום דהדין הוא דצריך לזקוף כחויא, והוא לא עשה כן, ולכן שדרו נעשה לנחש. והסביר המהרש"א דענין הכריעה לפני ד' הוא ענין של הכנעה ושפלות, להיפוך מנחש הקדמוני, דאמר ד' שיהלך בקומה זקופה ולא יתגאה, ועכשיו על גחונך תלך, ולכן צריך האדם לעשות היפוך זה, שהוא היפוך טבעו, והשתא, מי שאינו כורע ועומד בזקיפה כדרכו, הרי שדרו עושה מעשה נחש הראשון, כשהי' מהלך זקוף וראוי להיות נענש כנחש.

(ה) אמר שמואל, ארי ברה"ר דרס ואכל פטור- תמה הים של שלמה (מ"ז), איך פוטרין חיות הללו משום שן, הרי אינן דומין לשן כלל, שהרי שור' פטורין ברה"ר משום דיש לה רשות להלוך ברה"ר, ואין הבעל צריך לילך כל פעם עמהם. וא"כ, כיון דכל מה שמצא ברה"ר לאכול ודאי אוכלת, להכי פטרי' רחמנא ברה"ר, וחייבי' ברשות הניזק. אבל ארי שדורס ואוכל בהמות, וכי כה"ג נאמר אורחי' לפטור, הרי א"כ לא יהי' חבירו יכול לילך ברה"ר עם בהמתו כלל.

(ט) ארי' טורף בדי גורותיו, בשביל גורותיו- הק' בשטמ"ק בשם מהר"י כ"ץ, מה מקשה הגמ',

המחשבה לעשות מצוה, שהרי מחשבותם
הי' לטעם אחר. וא"כ, ביקש ירמי' שלא רק
שלא יהי' להם התיקון שנעשה ע"י המחשבה
[ולכאור' הי' הוא, שהרי לא הי' מחשבותם שלא לקיים המצוה, אלא
לקיים המצוה שלא לשמה, אבל עכ"פ הי' כוונתם לעשות המצוה,
ולמה זה לא חשב חישב לעשות מצוה, וצ"ע], אבל גם
התיקון שנעשה ע"י המעשה גרידא לא יהיו
להם, כיון שמצאו להם אנשים שאינם
מהוגנים.